

LEEF WERELD TOETS

Adviesrapport Leefwereldtoets

Door Werkgroep Leefwereldtoets
Datum Maart 2024

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Leeswijzer.....	3
2. Opdracht en werkgroep.....	3
2.1 Beschrijving opdracht	3
2.2 Samenstelling Werkgroep (WG).....	4
2.3 Interpretatie opdracht door werkgroep.....	4
2.4 Afbakening	4
3. Advies	4
4.1 Uitgangspunt advies: betekenisvolle participatie door jeugdigen en opvoeders	4
4.2 Advies opzet LWT	5
4. Uitvoering.....	7
4.1 Uitvoeringsorganisatie.....	7
4.2 Governance	7
4.3 Frequentie	8
4.4 Kosten	8
5. Ten slotte	9
Bijlage 1. Aanpak: Totstandkoming leefwereldtoets	10
Bijlage 2. Het advies van jeugdigen over de werkvorm en organisatie	11
Bijlage 3: Additionele groepen om te bevragen	12
Bijlage 4: Gestandaardiseerd proces totstandkoming maatwerk consultaties	13
Bijlage 5: Voorbeelden uitwerking consultatie(s) o.b.v. mijlpaal.....	15

1. Inleiding

De [Hervormingsagenda jeugd](#), die de periode van 2023-2028 omspannt, is een gezamenlijke inspanning van de Vijfhoek: cliëntorganisaties, professionals, aanbieders, gemeenten en het Rijk. Deze agenda omvat diverse maatregelen die essentieel zijn voor de hervorming van de jeugdzorg en het bredere stelsel.

In dit kader heeft het Ondersteuningsteam Zorg voor Jeugd (OZJ), in samenwerking met MIND, leder(in) en de Nationale Jeugdraad (NJR) en in overleg met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), de taak gekregen om op initiatief van de genoemde cliëntorganisaties de **leefwereldtoets (LWT)** te ontwikkelen. Dit rapport beschrijft een advies vanuit deze werkgroep over de vormgeving van de toets, inclusief onderbouwing, hoe de toets zich verhoudt tot andere trajecten en een advies over de implementatie ervan.

1.1 Leeswijzer

Het rapport start met een uiteenzetting van de opdracht: de beschrijving, de betrokken partijen, en onze interpretatie van de opdracht. Vervolgens presenteren we ons advies, bestaande uit een voorgestelde structuur voor de leefwereldtoets. Daarna volgen aanbevelingen voor de uitvoering.

2. Opdracht en werkgroep

2.1 Beschrijving opdracht

De opdracht, zoals beschreven, luidt:

Het OZJ ontwikkelt de leefwereldtoets samen met MIND, leder(in) en NJR en in afstemming met VWS en het programmateam Hervormingsagenda in 2023. Zij geven daarbij ook advies over wie de leefwereldtoets het beste periodiek kan uitvoeren.

Tevens wordt advies gegeven over de consequenties die aan de resultaten van de leefwereldtoets zouden moeten worden verbonden. In het advies wordt de aangenomen motie van het lid Westerveld over de leefwereldtoets meegenomen (TK 2022/23, 31839, nr. 954). Na oplevering van het adviesrapport neemt de stuurgroep Hervormingsagenda (HA) het besluit over de uitvoering van de leefwereldtoets.

De doelen van de leefwereldtoets zijn (zie ook notitie uitwerking monitoring en reflectie):

- Input van jeugdigen¹ en opvoeders² ophalen voor het toetsen van beleidsvoornemens
- Toetsen of de maatregelen leiden tot zichtbare verbeteringen in hun leefwereld

Verhouding met aanpalende trajecten

De LWT is onderdeel van een palet aan monitoringsinstrumenten in het kader van de Hervormingsagenda. Deze zijn opgezet om de voortgang van de implementatie van de Hervormingsagenda in beeld te brengen. De monitoringsinstrumenten hebben allen een eigen insteek en vullen elkaar aan. De verschillende instrumenten zijn:

- De monitor van de afspraken gemaakt in de Hervormingsagenda
- Leefwereldtoets
- Monitor Jeugdstelsel
- Startfoto (eerder: regioscan)
- Aanvullend onderzoek op verzoek van de deskundigencommissie

¹ Deze term omvat alle jongeren. De term 'jeugdigen' wordt gebruikt om een breed scala aan leeftijden en situaties binnen en buiten de jeugdzorg te dekken, waarbij erkend wordt dat de zorgbehoefte niet abrupt eindigt bij het bereiken van de volwassenheid.

² Deze term verwijst naar alle individuen die een significante rol spelen in de opvoeding en zorg voor jeugdigen. Naast biologische ouders kunnen dit pleegouders, adoptieouders, voogden, of andere volwassenen zijn die de verantwoordelijkheid op zich nemen voor de verzorging en opvoeding van jeugdigen.

2.2 Samenstelling Werkgroep (WG)

De werkgroep LWT, bestaande uit vertegenwoordigers van OZJ, MIND, Ieder(in) en NJR heeft de opdracht aangenomen van VWS (overgegaan in Programmteam Hervormingsagenda). Aanvullend hierop zijn JongPIT en ExpEx betrokken geweest voor verdiepende inzichten vanuit het jongerenperspectief. Balans, Vereniging voor Ouders, is als vaste deelnemer toegevoegd aan de werkgroep LWT om daarmee het perspectief van opvoeders mee te nemen bij de ontwikkeling van de LWT.

2.3 Interpretatie opdracht door werkgroep

In het licht van de hervormingsagenda jeugd zien wij de LWT als een essentieel instrument om de stem van verschillende groepen jeugdigen en opvoeders niet alleen te horen, maar ook daadwerkelijk mee te wegen in beleidsvorming. De kern van deze toets is het op een betekenisvolle manier participeren van deze groepen in het hervormingsproces. Hierin worden zij niet enkel gezien als vertegenwoordigers van hun diagnose of achtergrond, maar als experts van hun eigen leefwereld wiens persoonlijke ervaringen en inzichten bijdragen aan de verbetering en aanpassing van het jeugdstelsel. Dit sluit aan bij [artikel 12 uit het Kinderrechtenverdrag](#): Kinderen en jongeren hebben het recht om mee te praten over besluiten die hen aangaan, hier moet ook naar geluisterd worden. Met de LWT wordt een bredere consultatie bij jeugdigen en opvoeders uitgevoerd. Het gaat hier over een procesmatige inrichting van inspraak.

2.4 Afbakening

Niet alle maatregelen van de Hervormingsagenda lenen zich voor een goede uitvraag onder jeugdigen en opvoeders. Ons advies richten we daarom op de maatregelen die een directe link hebben met de leefwereld. Het betreft de onderwerpen die genoemd staan in de Hervormingsagenda onder paragraaf 2.1 tot 2.4, namelijk:

- Reikwijdte: jeugdhulpplicht voor de meest kwetsbare jeugdigen en gezinnen
- Jeugdhulp steviger verbinden aan aanpalende domeinen zoals het onderwijs, volwassenenggz en bestaanszekerheid
- Stevige lokale teams en toegang
- Terugdringen residentiële jeugdhulp: zo thuis mogelijk

We streven naar een breed spectrum aan meningen en ervaringen en tegelijkertijd gaan we gerichte groepen intensiever raadplegen. Dit omdat deze groepen óf specifieke aandacht verdienen binnen de kaders van de Hervormingsagenda óf omdat er signalen zijn dat zij op dit moment onvoldoende worden vertegenwoordigd. Het doel is om een inclusief beeld te vormen dat recht doet aan de diversiteit van ervaringen binnen de leefwereld.

3. Advies

De ontwikkeling van de LWT is een dynamisch proces geweest ([zie bijlage 1](#)), waarin de werkgroep zich continu heeft aangepast aan de inzichten die voortkwamen uit interactie met elkaar, reflectie op de gestelde opdracht, maar ook input van ervaringsdeskundige jongeren. Uit dit proces is onderstaand advies gekomen.

4.1 Uitgangspunt advies: betekenisvolle participatie door jeugdigen en opvoeders

In het proces om te komen tot dit advies voor de opzet van de Leefwereldtoets is duidelijk geworden dat betekenisvolle participatie van jeugdigen en opvoeders het vertrekpunt moet zijn bij de wens om te toetsen. Dit inzicht, in lijn met [de visie van NJR](#) en de betrokken clientorganisaties, houdt in dat de bijdragen van jeugdigen en opvoeders substantieel en invloedrijk moeten zijn. Als experts van hun eigen leven bieden zij ons unieke inzichten die onmisbaar zijn voor de ontwikkeling van effectief beleid. Als Werkgroep zijn we ervan overtuigd dat echte oplossingen alleen kunnen worden bereikt door op het juiste moment in gesprek te gaan met jeugdigen en opvoeders en hun input mee te nemen. Hierbij is het van belang dat voor hen vooraf duidelijk is wat het doel van een consultatie is en wat met de opbrengsten gedaan gaat worden. In lijn hiermee is de Leefwereldtoets ontwikkeld met als uitgangspunt dat het een actief en betekenisvol participatieproces voor jeugdigen en opvoeders is.

We adviseren dat dit gedurende het hele traject van de Hervormingsagenda en beleidscyclus gewaarborgd wordt. Met als doel de leefwereld en de systeemwereld dichter bij elkaar te brengen, waarbij de systeemwereld zich aanpast aan de leefwereld en niet andersom. Voor een effectieve uitvoering van dit principe is het belangrijk dat er goed gekeken wordt bij welke maatregel de participatie van ouders en jeugdigen gewenst is, voor welk deel van het proces (bij de start van het denkproces of juist achteraf als toets van de maatregel) gewenst is en met welke groep. Dit betekent dat jeugdigen en hun opvoeders de mogelijkheid krijgen om belangrijke input te leveren gedurende het gehele proces van beleidsvorming en/of ontwikkeling van wet- en regelgeving. Om geen input verloren te laten gaan en dubbelwerk te voorkomen, is het advies bij iedere gewenste inbreng van ouders en jeugdigen eerst te kijken of er al eerdere informatie bij hen is opgehaald hierover.

Voor welke maatregel, met welk doel en met welke doelgroep de consultatie wordt georganiseerd moet in nadere afstemming tussen de uitvoerder van de Leefwereldtoets en de opdrachtgever(s) worden vormgegeven.

Participatie van jongeren in opzet LWT

In het kader van betekenisvolle participatie en aansluiten bij de wensen van jeugdigen hebben we als werkgroep jongeren actief betrokken bij het nadenken over de werkvorm en organisatie van de LWT. Zij hebben de werkgroep verschillende adviezen gegeven ([zie bijlage 2](#)). Deze zijn ter harte genomen en grotendeels verwerkt in het voorstel voor de opzet van de LWT.

Adviezen van ouders zijn niet tijdens aparte gesprekken opgehaald. Het ouderperspectief hebben we via oudervereniging Balans geregeld door hen onderdeel van de werkgroep te laten zijn.

4.2 Advies opzet LWT

Op basis van bovenstaande is de Werkgroep Leefwereldtoets gekomen tot onderstaand advies voor de opzet van de LWT. Doelstelling hiervan is:

Het ophalen van ervaringen als input voor beleid(voornemens) of besluitvorming en het toetsen of ingevoerde veranderingen ook werkelijk tot merkbare verbeteringen leiden, met daarbij het organiseren van betekenisvolle participatie als leidraad.

Er is gekozen voor ophalen en toetsen, ten opzichte van enkel toetsen, omdat jeugdigen en opvoeders belangrijke input kunnen leveren voor de vorming van wet- en regelgeving. Een toets zou impliceren dat zij slechts zouden worden geraadpleegd na besluitvorming of wanneer er problemen moeten worden opgelost. Het is daarnaast een aanvulling op de huidige manier van werken omtrent de Hervormingsagenda, waarin verschillende cliëntorganisaties al betrokken zijn.

De tweedelige benadering

Op basis hiervan is het advies om een tweedelige LWT op te zetten, die tussen 2024 en 2028 wordt toegepast.

Stap 1: Breed ophalen en verzamelen van het jeugdigen- en opvoedersperspectief op de thema's van de Hervormingsagenda.

[Het rapport van NJR](#) is de basis voor stap 1. Zij hebben breed de mening op de HA opgehaald onder hun doelgroep (16-27 jaar). Hierbij zijn op aanbeveling van NJR en door de cliëntorganisaties uit de werkgroep, additionele groepen voorgesteld om te bevragen. Dit om een breder, maar ook gericht, jeugdigen- en opvoedersperspectief op de HA te krijgen. Vind een verdere toelichting van deze additionele groepen [in bijlage 3](#).

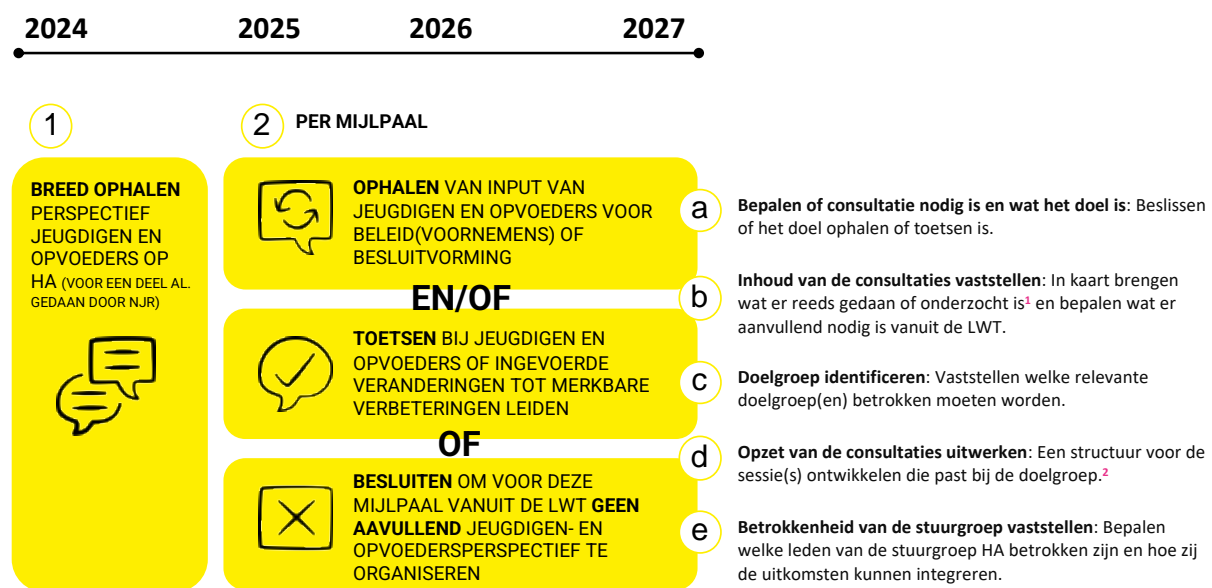
Stap 2: Gericht het jeugdigen- en opvoedersperspectief ophalen en verzamelen. Dit gebeurt op basis van de mijlpalenplanning HA, per mijlpaal wordt nagegaan:

- Of **ophalen** jeugdigen- en opvoedersperspectief voor specifieke thema's en beleidsvoornemens;
- En/of **toetsen** van het jeugdigen- en opvoedersperspectief: leidt de Hervormingsagenda tot merkbare verbeteringen in de leefwereld?

- Of besluiten voor deze mijlpaal **geen aanvullend** jeugdigen- en opvoedersperspectief te organiseren omdat op een andere manier al voldoende informatie onder hen hierover is opgehaald of het onvoldoende zinvol wordt geacht om dit te doen.

Om overbevragen te voorkomen en tegelijkertijd de *efficiency* van het proces te waarborgen, adviseren we dat stap 1 (het breed ophalen van input bij aanvullende groepen) daar waar mogelijk niet als een op zichzelf staand onderdeel wordt gezien, maar tegelijkertijd met stap 2 uitgevraagd wordt. Als een groep al bijeenkomt voor een bepaalde mijlpaal, biedt dit een uitgelezen kans om hen, ook over bredere thema's te raadplegen.

Onderstaande afbeelding illustreert deze stappen binnen het uitvoeringsproces, inclusief de werkwijze voor de 'stap 2' consultaties.

¹ Daar waar mogelijk wordt de relatie gelegd met de uitkomsten van de monitoringsinstrumenten al dan niet gekoppeld aan de Hervormingsagenda (bijvoorbeeld: cliëntervaring en generatietoets). Daarnaast wordt altijd nagegaan wat er reeds gedaan of onderzocht is door andere partijen.

² Omdat de consultaties maatwerk zijn per groep, wordt er geen standaard consultatie beschreven. Echter, is het proces om tot deze consultaties te komen wel gestandaardiseerd. Dit wordt in [bijlage 4](#) beschreven.

Een effectief samenspel

Voor een effectieve uitvoering van de LWT is een nauwe samenwerking essentieel tussen de stuurgroep en de partij die de uitvoering oppakt (hierna: uitvoeringsorganisatie). Deze samenwerking wordt ondersteund door het Programmteam Hervormingsagenda Jeugd. De uitvoeringsorganisatie neemt de voorbereiding en begeleiding van de uitvoering voor haar rekening, terwijl de stuurgroep verantwoordelijk is voor het nemen van beslissingen en het initiëren van vervolgacties. Daartoe doet de uitvoeringsorganisatie een advies bestaande uit a t/m d (zie afbeelding hierboven), gekoppeld aan één of meerdere mijlpalen. De stuurgroep besluit of dit advies wordt overgenomen en hun betrokkenheid hierbij (e).

Kenmerkend voor de benadering zijn de procesmatige inrichting en het 'uitgaan van dat wat er al is'. Elke onderdeel start met nagaan wat er al is onderzocht en gedaan met betrekking tot de mijlpaal en betreft daarna een proces waarin jeugdigen en opvoeders worden geraadpleegd. De uitkomsten hiervan worden belegd bij de 'gebruikers'³: de stuurgroep Hervormingsagenda, Deskundigencommissie en de partijen op lokaal en regionaal niveau. Zij pakken dit op en koppelen terug welke acties naar aanleiding hiervan worden genomen. Ook geven zij aan wat de uitkomsten hiervan zijn.

³ De 'gebruikers' van de LWT staan beschreven in de notitie Monitoring en Reflectie.

Het startpunt: overzicht van mijlpalen

Het bovenstaande benadrukt het belang van een duidelijk overzicht van de mijlpalen. Dit is cruciaal voor een effectieve samenwerking tussen alle betrokken partijen, en eveneens voor de stuurgroep om gedegen adviezen te kunnen geven en weloverwogen beslissingen te nemen. Het is van essentieel belang dat iedereen een uniform begrip heeft van de mijlpalen en de gerelateerde planning. Een dergelijk overzicht helpt om inzichtelijk te maken welke mijlpalen en/of groepen samengevoegd kunnen worden, om zodoende dubbel werk en overvraging te vermijden.

Voorbeeld uitwerking van consultatie

De term **consultatie** wordt in de context van deze Leefwereldtoets gebruikt voor het raadplegen van een groep jeugdigen en/of opvoeders. Hoe deze consultatie eruitziet, of dit een online- of offlinebijeenkomst betreft, 1-1 gesprekken of mogelijk (aanvullend) een vragenlijst, is maatwerk per groep.

Om een beeld te schetsen van hoe het proces van stap 2 loopt en hoe een consultatie eruit kan zien hebben we twee voorbeelden uitgewerkt [in bijlage 5](#). Deze illustreren ook het belang van het maatwerk, waarin iedere groep op een passend moment en in een passende setting zijn/haar inbreng kan geven.

4. Uitvoering

4.1 Uitvoeringsorganisatie

In het licht van ons advies voor de uitvoering van de toets, benadrukken wij het belang van het selecteren van een uitvoeringsorganisatie die nauwkeurig aansluit bij de specifieke eisen en uitdagingen van de opdracht. Het is cruciaal dat deze partij niet alleen over de vereiste deskundigheid beschikt, maar ook een diepgaande affiniteit en begrip toont voor de doelgroep.

Hieronder volgt een overzicht van de essentiële kenmerken die wij adviseren als leidraad te gebruiken bij de selectie van de geschikte uitvoeringsorganisatie:

1. Affiniteit en ervaring met de doelgroep:
 - a. Affiniteit met opvoeders en jeugdigen
 - b. Ervaring in het werken met jeugdigen en opvoeders
2. Communicatie en netwerkvorming:
 - a. Communicatieve vaardigheden
 - b. Netwerk binnen het jeugdzorgdomein
3. Analytisch en onderzoekend vermogen:
 - a. Expertise in consultatieprocessen
 - b. Vaardigheid in analyse en onderzoek
 - c. Van abstract naar concreet
4. Kennis van het zorgdomein en omgevingssensitiviteit:
 - a. Kennis van het jeugdzorgdomein, de Vijfhoek en de Hervormingsagenda
 - b. Sensitiviteit voor bestuurlijke en politieke Context
5. Adaptiviteit en innovatie:
 - a. Flexibiliteit en innovatief vermogen

4.2 Governance

De stuurgroep Hervormingsagenda, bestaande uit de deelnemers van de Vijfhoek, is de opdrachtgever van de Leefwereldtoets. Zij heeft aangegeven de Leefwereldtoets als een belangrijk instrument te zien voor de sturing op de hervormingsagenda. De adviezen vanuit jeugdigen en opvoeders kunnen in dit licht niet als vrijblijvend worden gezien maar als zwaarwegend. Daarom is ons advies om alleen met gemotiveerde redenen af te wijken van de consequenties van deze adviezen op maatregelen. En dat er altijd aan de bevraagde jeugdigen en opvoeders een terugkoppeling gegeven wordt over de afwegingen en opvolgingen van de stuurgroep HA.

Naast het ontwikkelen van beleid, adviseert de werkgroep de uitkomsten ook te gebruiken als input voor de maatschappelijke dialoog en als reflectie, om als stuurgroep en afzonderlijke organisaties van

te leren en zo onderdeel te laten zijn van hun eigen leercycli. Bijvoorbeeld door de uitkomsten mee te nemen in andere bestaande overleggen en hierop te reflecteren.

Het is hierbij belangrijk dat de uitvoeringsorganisatie, in afstemming met het Programmteam Hervormingsagenda, het proces van voorbereiding, uitvoering en vervolgstappen faciliteert, waardoor de stuurgroep haar rol goed kan vervullen. Hieronder de verantwoordelijkheid per partij:

Het programmteam Hervormingsagenda:

- Aanleveren mijlpalen overzicht
- Sparringpartner van de Uitvoeringsorganisatie
- Zorgt voor de verbinding met de werkgroepen en monitoringsinstrumenten HA
- Bereidt gezamenlijk met de uitvoeringsorganisatie stuurgroep-overleggen voor

De Uitvoeringsorganisatie:

- o Jaarplanning consultaties maken gekoppeld aan mijlpalen (overzicht)
- o Per consultatie (gekoppeld aan mijlpaal) advies opleveren (detailuitwerking) ([Zie afbeelding, stap a, b en c](#))
- o Uitvoering van de consultaties (Stap d)
- o Terugkoppeling van de opbrengsten aan de stuurgroep (Stap e)
- o Indien gewenst, het geleerde verder brengen in de keten (Stap e)

De stuurgroep Hervormingsagenda:

- o Besluitvorming over adviezen (zowel jaarplanning als consultaties)
- o Beslist wat er met de aangeleverde opbrengsten gedaan wordt, met wie dit wordt gedeeld en voor wat het wordt gebruikt
- o Beslist hoe de uitkomsten betrokken worden bij de maatschappelijke dialoog
- o Beslist hoe de uitkomsten onderdeel zijn van de eigen leercyclus
- o Daarnaast biedt zij ruimte aan jeugdigen en opvoeders om consultatiethema's te agenderen

Aanpalende trajecten

Zoals eerder aangegeven, de LWT staat niet op zichzelf. De toets is onderdeel van een palet aan monitoringsinstrumenten omtrent de Hervormingsagenda. Deze zijn opgezet om de voortgang van de implementatie van de Hervormingsagenda in beeld te brengen en waar nodig bij te sturen.

Deze uitgezette monitoringsinstrumenten zijn aanvullend op elkaar en kunnen elkaar, indien goed gemanaged, versterken. Het is aan het programmteam Hervormingsagenda hier sturing aan te geven. Op basis hiervan kunnen de in- en output van deze monitoringsinstrumenten op de juiste plekken binnen het proces toegevoegd worden.

4.3 Frequentie

Het aantal consultaties is afhankelijk van de mijlpalen. De frequentie en timing van deze consultaties dienen afgestemd te worden op een totaaloverzicht van alle mijlpalen, rekening houdend met wat er geclusterd kan worden, maar ook wat er reeds onderzocht en/of bevraagd is en waar nog input voor nodig is.

4.4 Kosten

Voor de realisatie van een effectieve consultatieronde adviseren wij een budget van 15.000 euro per consultatieronde te reserveren. Dit bedrag omvat de essentiële kosten voor een succesvolle voorbereiding, uitvoering en terugkoppeling van de consultatie. Afhankelijk van o.a. de snelheid waarmee voorbereid wordt, of het fysiek of digitaal moet, kan het aantal groepen dat in deze ronde bevraagd wordt bepaald worden.

Belangrijk om te benadrukken is dat bovenstaande kosten exclusief de huur van locaties zijn. Dit dient apart begroot en overwogen te worden.

Aanvullend advies is om, wanneer de opdracht uitgezet wordt, de kosten onderdeel te laten zijn van de uitvraag. Dit omdat tarieven verschillen, daarnaast moeten ook aanvullende kosten in kaart worden

gebracht. Denk aan organisatiekosten zoals projectmanagement over het geheel en andere overkoepelende zaken. Het is aan te raden om deze kostenposten gedetailleerd met de uitvoerende partijen te bespreken en te integreren in de algemene financiële planning.

5. Ten slotte

Tenslotte willen wij, als leden van de werkgroep, onze dank uitspreken voor het toevertrouwen van deze waardevolle opdracht. Dit project was niet alleen een uitdaging, maar ook een zinvolle zoektocht. De unieke samenwerking tussen diverse partijen heeft ons in staat gesteld om domein overstijgend te leren en inzichten uit verschillende perspectieven te integreren.

Het was een proces waarbij iedereen, ondanks de drukte en diverse verantwoordelijkheden in andere werkgroepen, een betekenisvolle bijdrage heeft kunnen leveren. Deze co-creatie heeft geleid tot een rapport en advies waar we trots op zijn.

Wij hopen van harte dat er snel een vervolg komt op dit werk. Het is van essentieel belang dat de leefwereld van jeugdigen en opvoeders een centrale plaats inneemt in het vormgeven van toekomstig beleid. We kijken vol verwachting uit naar de implementatie van onze aanbevelingen en de positieve veranderingen die deze zullen teweegbrengen.

Bijlage 1. Aanpak: Totstandkoming leefwereldtoets

De ontwikkeling van de LWT is een dynamisch proces geweest, waarin de werkgroep zich continu heeft aangepast aan de inzichten die voortkwamen uit interactie met elkaar, betrokken jeugdigen en reflectie op de gestelde opdracht. Dit adviesrapport is geschreven middels een stapsgewijze ontwikkeling door werksessies en tweewekelijkse check-ins van de werkgroep. Dit hoofdstuk beschrijft de stappen die zijn gezet en de aanpassingen die zijn doorgevoerd om tot een zo compleet mogelijke, betekenisvolle LWT te komen.

De start van het proces

De werkgroep begon met een conceptplan dat was opgesteld door het Ondersteuningsteam Zorg voor Jeugd (OZJ), geleid door de doelstellingen van de Hervormingsagenda en de bestaande documentatie. De voorgenomen stappen omvatten het bepalen van de doelgroepen, het opzetten van spiegelgesprekken, een werkvorm waarbij jeugdigen en opvoeder hun ervaringen bespreken terwijl professionals, beleidsmedewerkers en andere partijen meeluisteren, en het inrichten van de governance. Na constructieve feedback van de Werkgroep werd dit plan in gang gezet.

Doelgroepen definiëren

De eerste stap was een werksessie waarin de te bevragen doelgroepen werden gedefinieerd. In deze sessie vond een brainstorm plaats gericht op het specificeren van groepen jeugdigen en opvoeders die we konden bevragen, deels gebaseerd op diagnose, vindplaatsen en problematiek. In een daaropvolgende sessie met jeugdigen van ExpEx en JongPIT werden de voorlopige plannen en uitkomsten van de doelgroepenbepaling besproken. De input van deze jeugdigen was onmisbaar en leidde tot een kritische heroverweging van onze aanpak.

Het werd duidelijk dat wij als Werkgroep Leefwereldtoets een opzet voor ogen hadden die in lijn was met de systeemwereld in plaats van de leefwereld. Tegelijkertijd verscheen het rapport van NJR over het jeugdigenperspectief op de hervormingsagenda jeugd, waaruit bleek hoezeer jeugdigen verlangen naar betekenisvolle participatie - niet alleen gehoord worden, maar als expert gezien worden, mee mogen denken en zien dat hun input leidt tot actie. Deze feedback, samen met inzichten uit het rapport van de Nationale Jeugdraad (NJR) over het jeugdigenperspectief, benadrukte het belang van een herziene opzet voor de LWT.

Van doelgroepen en diagnoses naar vindplaatsen en leeftijdgericht

De Werkgroep Leefwereldtoets besloot daarom om af te stappen van het idee om doelgroepen te koppelen aan diagnoses, problematiek en risico's, maar in plaats daarvan de Leefwereldtoets vanuit een breder perspectief, aansluitend bij reguliere vindplaatsen en vooral leeftijdgericht, te gaan organiseren. Belangrijke vindplaatsen zijn het onderwijs (waaronder ook het speciaal onderwijs) maar ook bestaande ontmoetingsplekken voor jeugdigen, waaronder sportclubs maar ook inloopvoorzieningen georganiseerd door heel Nederland. Ook werd besloten om over te gaan tot een scala van werkvormen om daarmee beter recht te doen aan de wensen en behoeften van de verschillende groepen zoals groepsinterviews, waar nodig 1-1 interviews en spiegelgesprekken.

Het ophalen van ervaringen van jeugdigen en opvoeders en het toetsen van de zichtbaarheid van de verbeteringen in de leefwereld werd naar aanleiding van discussies met elkaar en met jeugdigen over de impact van de Leefwereldtoets aangevuld met ruimte voor betekenisvolle participatie bij het ontwerp van de Leefwereldtoets. Meer hierover in hoofdstuk 4.1.

Bijlage 2. Het advies van jeugdigen over de werkvorm en organisatie

Van de jeugdigen hebben we geleerd dat verschillende participatiemogelijkheden gewenst zijn, denk aan gesprekken, maar ook korte vragenlijsten of andere vormen. Enkelens geven aan dat in gesprek gaan de voorkeur heeft boven het invullen van vragenlijsten. Bovendien benadrukken ze dat een diverse groepssamenstelling de discussie verrijkt en meer inzichten oplevert. Expliciet is aangegeven dat zij meer zijn dan hun diagnose en dus ook graag op die manier benaderd willen worden. Daarnaast adviseren ze om aan te sluiten bij bestaande plekken zoals onderwijs en verenigingsleven.

Ondanks het pleidooi om zoveel mogelijk aan te sluiten bij reguliere leefwereldplekken en weg te blijven bij groepen per 'diagnose' wordt ook onderkend dat voor sommige jeugdigen (een overzicht hiervan staat in hoofdstuk 4.3) een uitzondering en specificering van de groep wenselijk is, omdat de werkvorm om extra maatwerk vraagt en belemmeringen om te kunnen participeren zoveel mogelijk beperkt moeten worden. Het uitgangspunt moet zijn diverse groepen, tenzij...

Met betrekking tot de bijeenkomsten en gesprekken:

Hierover wordt aangegeven dat veiligheid een belangrijke voorwaarde is om met jeugdigen in gesprek te gaan. Een voorgesprek voor een bijeenkomst om te vragen wat jeugdigen nodig hebben om goed te kunnen participeren kan hierin helpen. Daarnaast moeten de werkvormen passen bij de leeftijd van de jeugdigen de groepssamenstelling en bij het vermogen om te kunnen participeren. Vanuit de werkgroep was de werkvorm waarin we werken met een buitenring van toehoorders (spiegelgesprekken) voorgesteld. Jeugdigen geven aan dat dit alleen geschikt is voor jeugdigen die zich daar comfortabel bij voelen en die het vermogen hebben op de gangbare wijze te kunnen communiceren. De waarde van deze werkvorm wordt onderkend omdat deze werkvorm het mogelijk maakt voor o.a. professionals, managers en bestuurders om direct te horen wat er leeft bij de jeugdigen van de binnenring. Hun advies: biedt dit aan als één van de werkvormen en zet deze in wanneer dit passend is voor de groep.

Om deelname aantrekkelijk te maken zijn een financiële vergoeding (reiskosten en cadeaubon), het aanbieden van hybride vorm voor jeugdigen die niet fysiek kunnen aansluiten, gepast eten bij fysieke bijeenkomsten (pizza is favoriet), een goed bereisbare en toegankelijke locatie (bij treinstation en verdeeld over het land) en een geschikt tijdstip op de dag, van belang.

Ten slotte, jeugdigen denken en doen graag mee, mits hier ook daadwerkelijk iets mee gedaan wordt. Dat er iets gebeurt en vooral ook wát er gebeurt met hun input moet voor aanvang van een bijeenkomst helder zijn en worden teruggekoppeld.

Verwerking in LWT

De werkgroep heeft deze adviezen ter harte genomen en grotendeels verwerkt in het voorstel voor de opzet van de LWT. Hierin wordt bijvoorbeeld recht gedaan aan de wensen van de jeugdigen om hen niet op basis van diagnose te selecteren. Tegelijkertijd kan het in verschillende gevallen wel van belang zijn om te weten met wat voor type jeugdigen we in gesprek gaan, of er sprake is van een diagnose of chronische aandoening en zo ja welke en of jeugdigen ervaring hebben met welke type hulpverlening. Om daarmee het gesprek beter te kunnen voeren en achteraf de uitkomsten van de sessie beter te kunnen duiden. Wanneer dit het geval is, is daarvoor in het advies verwerkt om voorgesprekken te voeren waarin, naast inventarisatie van wat jeugdigen nodig hebben om in gesprek te gaan, ook de bovengenoemde kenmerken uitgevraagd worden en deze met goedkeuring van de jeugdigen anoniem te registreren. Wanneer jeugdigen dit niet willen delen is uiteraard het advies om dit te respecteren.

Bijlage 3: Additionele groepen om te bevragen

NJR heeft eind 2023 [een rapport uitgebracht](#) waarin de meningen van jongeren over de Hervormingsagenda worden belicht, gebaseerd op hun levenservaringen. Hiervoor zijn vragenlijsten door jeugdigen ingevuld en zijn jeugdconsultaties opgezet waarvan de resultaten in dit rapport zijn verwerkt. Hierbij had NJR twee doelen voor ogen:

- Het peilen van de mening van jeugdigen over de individuele maatregelen in de Hervormingsagenda.
- Input, wensen, aandachtspunten en zorgen van jeugdigen te verzamelen met betrekking tot implementatie van deze maatregelen.

Het rapport van NJR is de basis voor stap 1, waarbij, op aanbeveling van NJR en door de cliëntorganisaties uit de werkgroep, additionele groepen worden voorgesteld om te bevragen. Dit om een breder, maar ook gericht, jeugdigen- en opvoedersperspectief op de HA te krijgen. De voorgestelde groepen zijn:

1. Jeugdigen met een chronische aandoening (vindplaats: kinderdagcentra, dagbesteding, dagbehandeling, netwerk JongPIT)
2. Autisme en/of LVB-jeugdigen en hun opvoeders (vindplaats: kinderdagcentra, dagbesteding, dagbehandeling, netwerk JongPIT, MIND, Balans en Ieder(in))
3. Jeugdigen met een levenslange en levens brede beperking (vindplaats: netwerk Ieder(in))
4. [KOPP/KOV jeugdigen](#) (vindplaats: netwerk MIND, Generation YouthCare)
5. Laaggeletterde jeugdigen en/of opvoeders (vindplaats: netwerk MIND en Balans)
6. Thuisloze jeugdigen (vindplaats: netwerk 16-27, Generation YouthCare)
7. Opvoeders van jeugdigen 0–12 jaar (vindplaats: Kinderdagverblijf, PO en SO/ niet schoolgaande jeugdigen via Wel In Ontwikkeling, GGD, netwerk Balans)
8. Opvoeders en jeugdigen 12-18 jaar (vindplaats: PO/SO/ niet schoolgaande jeugdigen via Wel In Ontwikkeling, netwerk Balans)
9. Jeugdigen in de gesloten jeugdzorg

Om overbevragen te voorkomen en tegelijkertijd de *efficiency* van het proces te waarborgen, adviseren we dat stap 1 (het breed ophalen van input bij aanvullende groepen) daar waar mogelijk niet als een op zichzelf staand onderdeel wordt gezien, maar tegelijkertijd met stap 2 uitgevraagd wordt. Als een groep al bijeenkomt voor een bepaalde mijlpaal, biedt dit een uitgelezen kans om hen, ook over bredere thema's te raadplegen.

Bepaling consultaties gerichte groepen

De Werkgroep is tot deze doelgroepen gekomen op basis van een brainstorm, waarin alle mogelijk te consulteren groepen (jeugdigen en opvoeders) uiteen zijn gezet. Vervolgens is nagegaan welke groepen al vertegenwoordigd zijn in bestaande consultaties, zoals die van [NJR](#). Daarnaast is kritisch gekeken, met de opmerking “we zijn allemaal jongeren” van ExpEx en JongPIT als uitgangspunt, welke groepen al onderdeel zijn van de ‘brede groep’ jongeren. Ook is er gekeken welke groepen specifieke aandacht verdienen binnen de kaders van de Hervormingsagenda. Het gaat hierbij om het vinden van een balans tussen het breed ophalen van input en de diepgang van de input die we verzamelen. Het doel is om een inclusief beeld te vormen dat recht doet aan de diversiteit van ervaringen binnen de leefwereld.

Bijlage 4: Gestandaardiseerd proces totstandkoming maatwerk consultaties

Zoals aangegeven, in dit advies wordt 'de opzet' voor de consultaties niet geschetst omdat deze op maat worden gemaakt per groep. Echter, het proces om tot deze consultaties te komen is wel gestandaardiseerd. Deze komen tot stand aan de hand van verschillende sub-stappen.

Overzicht sub-stappen

1. Samenstellen mini-projectteam om de consultatie mee op te zetten

Om jeugdigen en opvoeders te werven via de meest logische vindplaatsen, maar ook om aan te kunnen sluiten bij de groep wat betreft werkvorm en randvoorwaarden is het van belang dat de betreffende consultaties worden voorbereid met jeugdigen of opvoeders uit de betreffende groep. Samen met hen wordt een mini-projectteam geformeerd dat verantwoordelijk is voor de organisatie van de consultatie. Voor de groep jeugdigen met een chronische aandoening zou dit bijvoorbeeld JongPIT kunnen zijn.

2. Bepalen passende vorm consultatie(s)

Ga met de sparringpartner na:

- Of de betreffende groep al betrokken is bij andere uitvragen/onderzoeken en of hier mogelijk bij aangesloten kan worden. Indien dit niet het geval is, wordt het vanuit de LWT georganiseerd.
- De vorm: 1-op-1 gesprekken, groepsgesprek, enquête, spiegelgesprek, etc.
- Type contact: online, offline of een mix.
- De hoeveelheid: één of meerdere keren per groep.
- De mix hiervan: bijvoorbeeld één of meerdere offline groepsgesprekken, on- en offline groepsgesprekken omdat niet iedereen op locatie kan komen, of een mix van type consultaties: een enquête en groepsgesprekken.

Waar mogelijk en passend kan dit gedaan worden op basis van de [Big 5](#). De opzet van NJR kan ter inspiratie meegenomen worden.

3. Kies voor wel/geen individueel voorgesprek

De focus in de consultaties ligt op de inhoud. Niet op de achtergrond van de personen die hierin hun bijdrage leveren. Hiervoor kunnen individuele voorgesprekken gevoerd worden, waarin de achtergrond van personen verder uitgevraagd worden. Daarnaast kan daarin met hen verhelderd worden wat zij nodig hebben om effectief te kunnen deelnemen. Advies is dat voorafgaand hieraan een gestandaardiseerde vragenlijst ontwikkeld wordt, op basis van een model, om dit uit te vragen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden op basis van de [Big 5](#).

4. Bepalen begeleiding consultatie(s)

Het uitgangspunt is dat de consultaties zoveel mogelijk begeleid worden (wanneer begeleiding nodig is) door gelijken. Bijvoorbeeld dat de gesprekken met de jeugdigen zoveel mogelijk door andere jeugdigen (mede) begeleid worden. Ga na of dit mogelijk is en zo ja, wie dit zijn.

5. Nagaan werving

Het is van belang dat jeugdigen en opvoeders op de meest logische vindplaatsen benaderd worden om mee te doen aan een consultatie. Daarnaast moet voor hen vooraf helder zijn (1) wat de consultatie inhoudt, (2) waar/hoe deze plaatsvindt, (3) wat het van hen vraagt ((reis)tijd en input), (4) de vergoeding én (5) wat er met de uitkomsten gebeurt.

6. Inrichten randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor deze consultaties zijn:

- Goed bereikbare en toegankelijke locatie (online of fysiek)
- Passend moment van de dag

- Financiële vergoeding
- Passend eten
- Toolkit met werkvormen waaruit de passende vorm geselecteerd kan worden.
Voorbeelden hiervan zijn: spiegelgesprekken, social media consultatie, enquête vragen, groeps-brainstorm en een online Mural sessie (een online systeem waarmee sessies gefaciliteerd kunnen worden).
- Leidraad voor gespreksleiders

Bijlage 5: Voorbeelden uitwerking consultatie(s) o.b.v. mijlpaal

Om een beeld te schetsen van hoe het proces van stap 2 loopt hebben we twee voorbeelden uitgewerkt.

Stap	Uitwerking
Mijlpaal	<p>Gesloten residentiële plaatsingen vinden plaats in kleinschalige regionaal georganiseerde vormen met zo min mogelijk vrijheidsbeperkende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Passende jeugdhulp voor jeugdigen die ook bescherming en veiligheid nodig hebben • Het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen is afgenomen • In 2030 zo dichtbij mogelijk nul gesloten plaatsingen
A Bepalen van het doel van de consultaties: Beslissen of het doel ophalen of toetsen is	Ophalen waar kleinschalige regionaal georganiseerde vormen voor jeugdigen aan moeten voldoen.
B Inhoud van de consultaties vaststellen: In kaart brengen wat er reeds gedaan of onderzocht is (door andere partijen) en bepalen wat er aanvullend nodig is vanuit de LWT	<p>Wat er al gedaan of onderzocht is</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onderzoeken die al gedaan zijn naar gesloten jeugdhulp, denk aan: <ul style="list-style-type: none"> o Onvoldoende beschermd (2018) - Commissie de Winter o Eenzaam gesloten (2024) - Jason Bhugwandass o Jongerenconsultaties Hervormingsagenda Jeugd (2023) – NJR (NJR heeft onder andere jongeren gesproken die in de gesloten jeugdzorg verbleven, deze input kan meegenomen worden) <p>Wat er aanvullend nodig is vanuit de LWT</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ophalen wat is er wél voor nodig: <ul style="list-style-type: none"> o Waaraan moeten kleinschalige voorzieningen voldoen?
C Doelgroep identificeren: Vaststellen welke relevante doelgroep(en) betrokken moeten worden	<ul style="list-style-type: none"> • Jeugdigen die in de gesloten jeugdzorg verbleven of verblijven. • Jeugdigen die in open residentiële voorzieningen verbleven of verblijven. • Opvoeders met jeugdigen die in jeugdvoorziening verbleven of verblijven.
D Opzet van de consultaties uitwerken: Een structuur voor de sessie(s) ontwikkelen die past bij de doelgroep	<p>Werving</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benaderen jeugdigen die mee hebben gewerkt aan het onderzoek van Jason Bhugwandass. • Via netwerk Jeugdzorg Nederland organisaties benaderen. • Oudervereniging Balans <p>Er wordt ook nagegaan of en waar deze groepen op andere manieren al geconsulteerd worden, en of het mogelijk is om hierbij aan te sluiten. Denk bijvoorbeeld aan inspraakmomenten vanuit de werkgroepen HA of een onderzoek dat door één van de cliëntorganisaties wordt gedaan.</p> <p>Consultaties</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4 fysieke consultaties met groepen jeugdigen en 1 met opvoeders door heel het land. Hierin wordt aan de hand van een interactieve werkvorm met hen uitgewerkt hoe de ideale toekomstige kleinschalige regionaal georganiseerde vormen eruit zouden moeten zien. <p>Begeleiding De consultaties worden zoveel mogelijk begeleid door ervaringsdeskundigen, bijvoorbeeld ExpEx.</p>
E Betrokkenheid van de stuurgroep vaststellen: Bepalen welke leden van de stuurgroep HA betrokken zijn en hoe zij de uitkomsten kunnen integreren	Bepalen met stuurgroep.

Mijlpaal	Oplevering Reikwijdte (met daarin o.a. de bepaling: (Lichte) ambulante hulp en ondersteuning wordt zoveel als mogelijk vormgegeven als (groepsgerichte) vrij toegankelijke voorziening (lichte toets, zonder beschikking))	
Stap	Uitwerking	
A Bepalen van het doel van de consultaties	Een half jaar nadat de wet in werking is getreden toetsen of de afbakening lichte zorg werkbaar is voor jongeren met een chronische aandoening. Welke effecten heeft dit op hun leefwereld?	
B Inhoud van de consultaties vaststellen	<p>Wat er al bekend of onderzocht is Onderzoeken die al gedaan zijn, denk aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Monitoren Gemeente - Cliënt-ervaringsonderzoeken Gemeente - Klachten en bezwaren <p>Wat er aanvullend nodig is vanuit de LWT</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een landelijk beeld van de ervaringen van de groepen die dit betreft. 	
C Doelgroep identificeren:	Jongeren met een chronische aandoening, vindplaats: bijvoorbeeld JongPIT of MIND. (Voorbeeld hieronder is uitgewerkt met JongPIT ⁴)	Ervaringen van ouders met jonge kinderen 0 – 12 jaar. Vindplaats: bijvoorbeeld Balans, Ieder(in) of LFB
D Opzet van de consultaties uitwerken: Een structuur voor de sessie(s) ontwikkelen die past bij de doelgroep	<p>Werving Via de online community en social media van JongPIT worden mensen (ook ouders) geworven voor de consultaties.</p> <p>Consultaties In verband met de energiehuishouding van verschillende jongeren uit deze groep is aangegeven dat een enquête ter voorbereiding op de consultatie(s) wenselijk is. Hierin kunnen de jongeren die niet kunnen deelnemen aan de consultatie wel hun input meegeven op een voor hen geschikt moment. In lijn hiermee geldt ook dat meerdere consultaties online, in kleine groepen en op verschillende momenten van de dag gehouden worden.</p> <p>Het voorstel is daarmee:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 enquête • 2 fysieke consultaties <ul style="list-style-type: none"> ○ Op toegankelijke locaties ○ Eén aan het begin van de dag ○ Eén aan het einde van de dag • 2 online consultaties <ul style="list-style-type: none"> ○ Eén aan het begin van de dag ○ Eén aan het einde van de dag 	<p>Werving Via het netwerk van Balans, Ieder(in) en LFB (Landelijk Federatie Belangenverenigingen Onderling Sterk).</p> <p>Consultaties In verband met de drukke levens die ouders kunnen hebben kan de extra reistijd voor de consultaties een drempel zijn om te komen. In lijn hiermee worden online consultaties georganiseerd. Daarnaast wordt er ook een enquête aangeboden.</p> <p>Het voorstel is daarmee:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 enquête • 4 online consultaties <ul style="list-style-type: none"> ○ Meerdere momenten op de dag
	Begeleiding De consultaties worden zoveel mogelijk begeleid door actieve vrijwilligers van JongPIT, ondersteund waar nodig door de Uitvoeringsorganisatie.	Begeleiding De consultaties worden zoveel mogelijk begeleid door ervaringsdeskundige ouders, ondersteund waar nodig door de Uitvoeringsorganisatie.
E Betrokkenheid van de stuurgroep vaststellen:	Bepalen met de stuurgroep.	

⁴ JongPIT is er voor alle chronisch zieke jongeren door heel Nederland tussen de 15-30 jaar die een chronische fysieke en/of psychische aandoening/beperking hebben. De organisatie bestaat uit 40 actieve vrijwilligers en een online community van ca. 400 jongeren. Ze houden zich o.a. bezig met de thema's; wonen, werk & inkomen, onderwijs, zorg en vrije tijd. En geven onder andere bedrijven, ministeries en artsen gevraagd én ongevraagd advies. JongPIT kijkt en denkt graag samen mee en voeren graag gesprekken. Zodat er met hen gepraat wordt in plaats van over hen.